

Mr. sc. Damir Čačković*

POLOŽAJ I ULOGA OVLAŠTENIH SLUŽBENIH OSOBA U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM KAZNENOM POSTUPKU

Autor u radu prikazuje položaj ovlaštenih službenih osoba u Bosni i Hercegovini i njihovu ulogu u novom kaznenoprocenom zakonodavstvu iz 2003. godine. Naime, novim Zakonom o kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini izvršena je cjelovita reforma kaznenog postupka u okviru koje su ovlaštene službene osobe dobile znatno veća ovlaštenja tako da sada, pored raznovrsnih potražnih ili neformalnih radnji, mogu samostalno preduzimati i većinu istražnih ili formalnih radnji koje su prije bile u isključivoj nadležnosti tužitelja ili istražnog sudije. Tako su ovlaštene službene osobe od subjekata koji su preduzimali svoje aktivnosti isključivo u pretkaznenom postupku postale najvažniji sporedni subjekti kaznenog postupka sa velikim obimom ovlaštenja, ali i odgovornosti, i nezamjenjivom ulogom u prethodnom postupku. U ovom će radu autor, kroz cjelovit prikaz aktivnost ovlaštenih službenih osoba u prethodnom postupku, upravo prikazati tu njihovu ulogu te utvrditi da je istraga prestala biti u isključivoj nadležnosti tužitelja i da je poprimila karakter tužiteljsko-policijske istrage, odnosno istrage koju zajednički sprovode tužitelj i ovlaštene službene osobe. Takav koncept istrage, za koji se može reći da je rezultat prirodnog razvoja kaznenog postupka u Bosni i Hercegovini, i pored nekih nedostataka, u praksi je pokazao da ima nesumnjive prednosti jer prvenstveno doprinosi efikasnosti kaznenog postupka i omogućava ovlaštenim službenim osobama da daleko brže, jednostavnije i efikasnije preduzimaju potrebne istražne radnje u postupku otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela.

Ključne riječi: ovlaštene službene osobe, tužitelj, Zakon o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, potražne i istražne radnje

* Mr. sc. Damir Čačković, dipl. iur., istražitelj Sektora kriminalističke policije MUP-a Tuzlanske županije

1. UVODNA RAZMATRANJA

Osnovni izvor bosanskohercegovačkog kaznenog postupka je Zakon o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine iz 2003. godine,¹ sa brojnim izmjenama i dopunama (u daljem tekstu: ZKP BiH), koji kazneni postupak u Bosni i Hercegovini uređuje kao svojevrsni kompromis između kontinentalnog prava mješovitog tipa i anglosaksonskog, odnosno anglo-američkog prava akuzatornog tipa. Navedenim kaznenoprocenim zakonom izvršena je sveobuhvatna reforma kaznenog postupka u Bosni i Hercegovini, a najveće izmjene u odnosu na raniji kazneni postupak sastoje se upravo u izmijenjenoj ulozi subjekata kaznenog postupka u istražnom postupku. Naime, novi kazneni postupak sublimirao je raniji pretkazneni postupak i prethodni kazneni postupak u jednu i jedinstvenu istragu čija je nadležnost za sprovođenje, u skladu sa snažno naglašenom akuzatornošću kaznenog postupka, data u cijelosti tužitelju, što mu omogućava da od samog otkrivanja kaznenog djela usmjerava istražni postupak tako da mu omogući efikasno iznošenje predmeta pred sud odnosno podizanje i zastupanje optužnice na glavnom pretresu. Pored izmijenjene uloge tužitelja koji je postao svojevrsni “menadžer istrage” izmijenila su se i ovlaštenja ovlaštenih službenih osoba u istražnom postupku te je dokazima pribavljenim od njih dat validan dokazni karakter, naravno pod uslovom da su dokazi pribavljeni na zakonit način, čime je znatno ojačan njihov položaj u samom istražnom postupku. Takođe, u ovom novom Zakonu o kaznenom postupku proširena je lista ovlaštenih službenih osoba odnosno državnih organa koji preduzimaju aktivnosti vezane za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izvjava i dokaza čime se ide ususret zahtjevima za suzbijanje suvremenog kriminaliteta, naročito organizovanog, kao i za uključenje određenih državnih organa u tu borbu.² Osim tužitelja i ovlaštenih službenih osoba, novim zakonom izmijenjena je i uloga suda u kojem je on, kao prije nosilac istražnih aktivnosti, dobio novu, pasivniju ulogu te je postao svojevrsan

¹ Zakon o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08 i 58/08). Međutim, pored tog zakona u Bosni i Hercegovini se primjenjuju i drugi procesni zakoni, i to: Zakon o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, br. 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07 i 9/09), Zakon o kaznenom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07 i 119/08) i Zakon o kaznenom postupku Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08 i 17/09), ali su ti zakoni u principu usklađeni sa odredbama Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine tako da u ovom radu i nije potrebno ukazivati na pojedinačna zakonska rješenja u tim procesnim zakonima.

² Sijerčić-Čolić, H., Hadžimeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005), Komentari zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, knjiga III, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, str. 91.

kontrolor istrage u situacijama kada istražne mjere i radnje koje preduzimaju tužitelj ili ovlaštena službena osoba narušavaju prava i slobode građana.

2. ULOGA OVLAŠTENIH SLUŽBENIH OSOBA U KAZNENOM POSTUPKU

Ovlaštene službene osobe³ učestvuju u kaznenom postupku kao sporedni kaznenoprocetni subjekti i njihova se uloga veže uglavnom za predistražni postupak, odnosno prije donošenja naredbe o provođenju istrage, i za istragu, odnosno nakon donošenja naredbe o provođenju istrage, i to na zahtjev tužitelja ili po službenoj dužnosti.⁴

S obzirom na to da se prema novom Zakonu o kaznenom postupku BiH istraga pokreće veoma rano, odnosno čim postoje osnovi sumnje da je počinjeno kazneno djelo, za razliku od prethodnih zakonskih rješenja gdje se tražila osnovana sumnja, to se i ukida prijašnji pretkazneni postupak koji su pokretali organi unutrašnjih poslova odnosno ovlaštene službene osobe temeljem kaznene prijave. Ovlaštenim službenim osobama na taj se način nije uskratilo pravo da preduzimaju potrebne mjere i radnje na dokumentovanju kaznenog djela, indentifikovanju počinitelja kaznenog djela i prikupljanju dokaza. Oni to pravo i obavezu imaju i dalje, s time što bi oni to sada trebali preduzimati po odobrenju i pod nadzorom tužitelja u postupku koji se može nazvati i predistražni postupak s obzirom na to da se odnosi na postupanje ovlaštenih službenih osoba prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage.⁵

Iako je Zakonom o kaznenom postupku BiH propisano da tužitelj vrši nadzor nad radom ovlaštenih službenih osoba, ipak postoje slučajevi da u predistražnom postupku ovlaštene službene osobe postupaju samostalno. Nai-

³ Ovlaštene službene osobe su osobe koje imaju odgovarajuća ovlaštenja unutar policijskih organa u Bosni i Hercegovini, uključujući Državnu agenciju za istrage i zaštitu, Graničnu policiju BiH, sudsku i finansijsku policiju, carinske i poreske organe, organe vojne policije u BiH te stručne saradnike odnosno istražitelje tužiteljstva koji rade po ovlaštenju tužitelja (čl. 20., tač. g) ZKP BiH).

⁴ Sijerčić-Čolić, H. (2008), Krivično procesno pravo, knjiga I: Krivičnoprocetni subjekti i krivičnoprocetne radnje. Drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, str. 41.

⁵ Kao što će se u daljem izlaganju vidjeti, tužitelj u velikom broju slučajeva i ne vrši neki strogi nadzor i kontrolu nad radom ovlaštenih službenih osoba tako da se taj nadzor većinom svodi na davanje usmenih naloga ovlaštenim službenim osobama da preduzimaju sve potrebne mjere i radnje s ciljem dokumentovanja počinjenog kaznenog djela i pronalaska počinitelja. Međutim, u literaturi se navodi da bi tužitelj trebao imati direktni nadzor i kontrolu nad radom ovlaštenih službenih osoba, čime bi se, pored ostalog, osigurala i dodatna razina primjene i zaštite ljudskih prava te se smanjila mogućnost zloupotrebe i neovlaštenog i nezakonitog postupanja ovlaštenih službenih osoba (v. Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 582).

me, ako postoje osnovi sumnje da je počinjeno, uslovno rečeno, lakše kazneno djelo, odnosno kazneno djelo sa propisanom kaznom zatvora do pet godina, ovlaštene službene osobe imaju vremenski rok od maksimalno sedam dana u kojem mogu samostalno djelovati i odgovornost za njihov rad leži isključivo na njima samima i službama u čijem okviru te službene osobe djeluju.⁶ Sa druge strane, u slučajevima kada postoje osnovi sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora preko pet godina, ovlaštene službene osobe dužne su odmah obavijestiti tužitelja i pod njegovim nadzorom preduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj kaznenog djela, da se spriječi skrivanje ili bjekstvo osumnjičenog ili saučesnika, da se otkriju i sačuvaju tragovi kaznenog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokazi te da se prikupe sve informacije koje mogu biti korisne u kaznenom postupku (čl. 218. st. 1. ZKP BiH).⁷

3. RADNJE OVLAŠTENIH SLUŽBENIH OSOBA U KAZNENOM POSTUPKU

Radnje i mjere koje preduzimaju ovlaštene službene osobe u kaznenom postupku mogu se podijeliti na potražne ili neformalne i istražne ili formalne radnje.⁸ I jedne i druge radnje moraju se preduzimati u skladu sa zakonskim propisima, uz poštivanje prava i sloboda osoba prema kojima se preduzimaju takve radnje, ali rezultati potražnih radnji nisu dokazi u kaznenom postupku, dok rezultati istražnih radnji, pod uslovom da su te radnje zakonite, predstavljaju dokaze na kojima sud može zasnivati svoju odluku. Zbog navedenog se ističe da je ključna razlika između potražnih i istražnih radnji u tome što se prvima otkrivaju i prikupljaju podaci o mogućem kaznenom djelu i njegovom počiniocu, a drugima se dokazuje postojanje kaznenog djela i njegova počinioca.

⁶ To prozilazi iz odredbi člana 218. st. 3. Zakona o kaznenom postupku BiH u kojem se navodi da su ovlaštene službene osobe u slučajevima da postoje osnovi sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora do pet godina dužne obavijestiti tužitelja o svim raspoloživim informacijama, radnjama i mjerama koje su preduzele najkasnije sedam dana od dana saznanja o postojanju osnovna sumnje da je kazneno djelo počinjeno.

⁷ Međutim, i u tim slučajevima ovlaštene službene osobe imaju mogućnost samostalnog djelovanja jer su dužne da u slučaju opasnosti od odlaganja samostalno preduzmu potrebne neophodne mjere i radnje radi postizanja naprijed navedenih ciljeva te da o tome odmah obavijeste tužitelja i dostave mu prikupljene predmete koji mogu poslužiti kao dokaz. Osim toga, ovlaštene službene osobe djeluju samostalno uvijek kada se pojavi mogućnost da je počinjeno kazneno djelo, tj. kada na bilo koji način saznaju da je počinjeno kazneno djelo. Tada za njih, bez obzira na težinu kaznenog djela, nastaju određene dužnosti koje se tiču kaznenog djela (naročito mjesta njegova počinjenja), njegova počinioca i dokaza. Za takvo djelovanje nisu im potrebni dokazi, jer je upravo svrha njihove djelatnosti pronalaženje i prikupljanje dokaza.

⁸ Sijerčić-Čolić, H. (2008), knjiga I, op. cit., str. 42.

Osim potražnih i istražnih radnji potrebno je razlikovati i posebne istražne radnje kao specifične istražne radnje za koje su propisani posebni uslovi za određivanje i sprovođenje te lišenje slobode i zadržavanje kao faktične mjere preventivnog oduzimanja slobode koju ovlaštene službene osobe u praksi veoma često preduzimaju.

3.1. Potražne ili neformalne radnje

Potražne ili neformalne radnje preduzimaju se s ciljem pronalaska počinioca kaznenog djela, sprečavanja skrivanja ili bjekstva osumnjičenog, pronalaska tragova i predmeta koji mogu poslužiti kao dokazi i prikupljanja potrebnih informacija. Riječ je o sljedećim potražnim ili neformalnim radnjama (čl. 219. ZKP BiH):

- 1. Prikupljanje izjava od osoba** može biti i neformalna i formalna radnja ovlaštenih službenih osoba.⁹ Kada se posmatra kao neformalna radnja, onda je treba smatrati kao prikupljanje saznanja odnosno obavijesti od građana o kaznenom djelu i počiniocu te o svim drugim okolnostima koje mogu biti od koristi u kaznenom postupku, pri čemu primljena obavijest ima određenu validnost i svrsishodnost.¹⁰
- 2. Pregled prijevoznih sredstava, putnika i prtljage** je kaznenoprocena radnja kojom prilikom se istražuje korištenjem svih čula, a ponekad i tehničkih pomagala, ali se ne preduzimaju radnje kojim se aktivno djeluje, kako bi se ono što je nedostupno čulima učinilo dostupnim na način da se nešto otvara, odmotava i sl.¹¹ Cilj preduzimanja pregleda ogleda se u pronalaženju još neotkrivenih okolnosti koje su od značaja za kazneni postupak, pri čemu su ovlaštene službene osobe u vršenju pregleda ograničene na vlastita čula i, eventualno, prikladna pomagala za povećanje efikasnosti ljudskih čula.¹²

⁹ Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 595.

¹⁰ U praksi je potrebno izjave od građana uzimati u formi zapisnika o prikupljanju izjava, odnosno provoditi ih kao formalnu radnju, kada god je to moguće, a službene zabilješke sačinjavati u onim situacijama kad je uzimanje izjave na zapisnik nemoguće, neprikladno ili neodgovarajuće s obzirom na upotrebnu vrijednost primljene obavijesti te kredibilitet i spremnost građanina da nastupi u aktivnijoj procesnoj ulozi, tj. u ulozi svjedoka u postupku.

¹¹ Petrović, B. (2004), Narkokriminal, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, str. 103.

¹² Za rad ovlaštenih službenih osoba neophodno je razgraničiti ovu radnju od radnje pretresanja kao formalne radnje jer one imaju dosta sličnosti, ali istovremeno i veoma bitne razlike. Za razliku od pregleda, pretresanje kao kaznenoprocena radnja uvijek je represivnog karaktera kojom prilikom se istražuje korištenjem svih čula, a ponekad i tehničkih pomagala. Pri tome uvjerenost o postojanju kaznenog djela mora biti na nivou osnovane sumnje (Petrović, B. (2004), str.103). Razlika između pretresanja i pregledanja je, između ostalog, i u okolnosti da se

- 3. Ograničavanje kretanja na određenom prostoru za vrijeme potrebno da se obavi određena radnja** specifičan je oblik lišenja slobode koje se veže za određeni prostor i vrijeme, a prilikom čega se ograničava kretanje neodređenom broju osoba koje su zatečene na tom prostoru.¹³ U kriminalističkom smislu to su ograničavanje kretanja za vrijeme vršenja očevida, blokada, racija, pretresa objekata i sl. Zajednička karakteristika svih oblika kroz koje se manifestuje ograničenje kretanja jeste da se ograničenje kretanja uvijek odnosi na neodređeni broj osoba koje se zateknu na mjestu gdje se ograničenje kretanja primjenjuje.¹⁴
- 4. Preduzimanje potrebnih mjera u vezi s utvrđivanjem indentiteta osoba i predmeta.** Utvrđivanje indentiteta osoba u pravilu se vrši legitimisanjem, odnosno uvidom u osobnu iskaznicu ili neku drugu javnu ispravu koja sadrži fotografiju osobe i njen potpis. Iznimno, provjera indentiteta osoba može se izvršiti i na osnovu izjave druge osobe čiji je indentitet utvrđen, a kada je to prijeko potrebno, provjera indentiteta može uključiti i provjeru boravišta ili prebivališta. Ako osoba ne posjeduje osobnu iskaznicu ili se posumnja u vjerodostojnost te iskaznice indentitet se utvrđuje prema metodama i sredstvima kriminalističke tehnike (uzimanje otisaka prstiju i daktiloskopska vještačenja, pokazivanje fotografija u svrhu prepoznavanja, vještačenje DNA i sl.).
- 5. Raspisivanje potrage za osobom ili stvarima** vrši se u interesu pronalaska traženih osoba (npr. osumnjičenog, svjedoka, oštećenog) i predmeta.¹⁵

pregledom kao potražnom radnjom dobijena saznanja ne mogu koristiti kao dokaz u kaznenom postupku. Uostalom, cilj pregleda i nije pribavljanje dokaza, već činjenica na osnovu kojih će se odlučiti o radnji koju treba preduzeti, što može biti i pretresanje (Sijerčić-Čolić, H. (2008), str. 44-45). O izvršenom pregledu sastavlja se službena zabilješka o tome šta je ovlaštena službena osoba zapazila svojim čulima tokom pregleda, dok se o izvršenom pretresanju sastavlja zapisnik. Razlika između pregleda i pretresa postoji i u pogledu pravnog osnova. Tako, pregledi ovlaštenih službenih osoba obavljaju se direktno na osnovu zakonske norme, a pretresanje na osnovu naredbe suda, a samo izuzetno i bez naredbe.

¹³ Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 596.

¹⁴ Treba napomenuti da pronalazak traga ili predmeta kaznenog djela primjenom ove mjere ne znači da su oni istovremeno i dokazi kaznenog djela. Tako pronađeni tragovi i predmeti bit će u procesnom smislu dokazi samo ako su nađeni i obezbijeđeni na zakonom propisan način i ako primjena mjere ograničavanja kretanja nije prouzrokovala kršenje zakonskih propisa i osnovnih ljudskih prava i sloboda (Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op.cit., str. 596).

¹⁵ Ovu potražnu radnju potrebno je razlikovati od postupka za izdavanje potjernice ili objave. Potraga se po načinu postupanja ne razlikuje od potjernice, ali se razlikuju po osnovnom propisu na osnovu kojeg se raspisuje: tako se potraga raspisuje na osnovu članova Zakona o kaznenom postupku koji regulišu neformalne radnje i zakonskih propisa koji regulišu rad i postupanje ovlaštenih službenih osoba (Zakon o unutarnjim poslovima, Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu, itd.) te nije usmjerena samo na osumnjičenog. Potraga se može raspisati i za druge osobe (subjekte u postupku) kao što su oštećeni, svjedok ili pak druge osobe koje mogu

6. **Pretraživanje određenih objekata i prostorija državnih organa, javnih preduzeća i ustanova kao i pregledanje dokumentacije** jeste neformalna radnja koja se obavezno preduzima uz prisustvo odgovorne osobe tog državnog organa odnosno javnog preduzeća ili ustanove.
7. **Druge potrebne mjere i radnje.** Kada se govori o drugim potrebnim mjerama i radnjama koje ovlaštena službena osoba može preduzeti, smatra se da su to sve one kriminalističke i operativne mjere i radnje kojima se može postići otkrivanje kaznenih djela i njihovih počinitelja (prikupljanje saznanja od informatora¹⁶, provjera pripadnosti telekomunikacijskih adresa¹⁷, zadržavanje na mjestu počinjenja kaznenog djela¹⁸, poligafsko ispitivanje i sl.).¹⁹

3.2. Istražne ili formalne radnje

Istražne ili formalne radnje preduzimaju ovlaštene službene osobe kada postoje osnovi sumnje da je počinjeno kazneno djelo. Te su radnje određene procesnim normama, a rezultati njihova preduzimanja mogu se koristiti kao dokaz u kaznenom postupku i na njima se može zasnivati sudska odluka. Riječ je o sljedećim istražnim ili formalnim radnjama:

1. **Očevid i određivanje potrebnih vještačenja.** Očevid je osnovna i temeljna radnja koja se preduzima u istražnom postupku. Kao takva ova radnja nije detaljno zakonski regulisana jer Zakon o kaznenom postupku BiH daje

pružiti korisna saznanja za kazneni postupak. Isto tako, potraga se može raspisati i za nestalim osobama, uključujući i djecu i maloljetnike, kao i za nestalim i otuđenim predmetima.

¹⁶ Ovdje treba naglasiti da postoji znatna razlika u poimanju upotrebe informatora u policijskom smislu od upotrebe informatora kao posebne istražne radnje. U policijskom smislu, od informatora se ne prikupljaju dokazi u procesnom smislu, već saznanja, tj. informacije i obavijesti koje mogu poslužiti ovlaštenoj službenoj osobi u njenom radu. Upotreba policijskih informatora i postupanje sa njima propisani su internim aktima institucije unutar koje ovlaštena službena osoba djeluje. S druge strane, ukoliko se informator koristi radi obezbjeđenja dokaza, to isključivo mora biti u skladu sa odredbama o posebnim istražnim radnjama (Sijerčić-Čolić, H. et al., (2005), str. 598).

¹⁷ Prilikom provođenja ove radnje ovlaštene službene osobe ograničene su samo na provjeru pripadnosti određene telekomunikacijske adrese u smislu utvrđivanja registrovanog i stvarnog korisnika, a da pri tome ne mogu, a niti smiju tražiti podatke o sadržaju ostvarenog saobraćaja, dakle mogu preduzimati samo one radnje koje su inače dostupne i ostalim građanima putem usluga informacijskih centara (Sijerčić-Čolić, H. et al., (2005), str. 598).

¹⁸ Ovlaštene službene osobe u slučaju postojanja osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo imaju pravo da osobe zatečene na mjestu počinjenja kaznenog djela zadrže radi prikupljanja izjava ako te osobe mogu dati obavještenja važna za kazneni postupak, s tim što njihovo zadržavanje ne smije trajati duže od šest sati (čl. 220. st.1. ZKP BiH).

¹⁹ Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 598.

samo pravnu osnovu vršenja uviđaja, dok njegovu metodiku, taktiku i tehniku definiše kriminalistika.²⁰ Očevid se najčešće vrši prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage jer se na taj način obezbjeđuju dokazi neophodni za podnošenje izvještaja o počinjenom kaznenom djelu. U ovom, tzv. predistražnom postupku očevid kao hitnu radnju dokazivanja najčešće vrše ovlaštene službene osobe, a može ga, u skladu sa svojim ovlaštenjima, vršiti i tužitelj. Naime, za razliku od dosadašnjih procesnih rješenja koja se odnose na očevid, očevid su sada dužne, nakon obavještavanja tužitelja, izvršiti ovlaštene službene osobe i odrediti sva potrebna vještačenja izuzev obdukcije i ekshumacije leša (čl. 221. ZKP BiH). Zakon o kaznenom postupku izričito ne propisuje obavezu tužitelja da prisustvuje vršenju očevida, tako da je prisustvo tužitelja na licu mjesta vršenja očevida isključivo njegova diskreciona odluka.²¹ U slučajevima kada prisustvuje vršenju očevida tužitelj ima pravo zahtijevati od ovlaštenih službenih osoba preduzimanje određenih mjera i radnji, a ta se činjenica mora konstatirati i u zapisniku o vršenju očevida, te bi takav zapisnik, pored ovlaštene službene osobe koja ga sačinjava, trebao potpisati i tužitelj. Međutim, tužitelj ima pravo i mogućnost da u potpunosti preuzme vršenje očevida te u tom slučaju zapisnik o očevida sačinjava i potpisuje tužitelj.²²

Za razliku od prethodnog zakonodavstva, novi Zakon o kaznenom postupku BiH propisao je da se očevid vrši uz obavezno učešće stručne osobe kriminalističkotehničke ili druge struke koja će pomoći u pronalaženju, osiguranju ili opisivanju tragova, izvršiti potrebna mjerenja i snimanja, sačiniti skicu i fotodokumentaciju ili prikupiti i druge podatke (čl. 94. ZKP BiH).²³ Osim stručne osobe, na očevid se može pozvati i vještak ako bi njegova prisutnost bila od koristi za davanje nalaza i mišljenja (čl. 94. st. 2.

²⁰ Tako Zakon o kaznenom postupku BiH u svom članu 92. navodi da se očevid preduzima kada je za utvrđivanje neke važne činjenice u postupku potrebno neposredno opažanje očevidnog organa. Dakle, za preduzimanje očevida nije potrebna nikakav formalno-pravni osnov kao što je zahtjev, naredba ili rješenje, tako da je za njegovo preduzimanje potreban samo materijalni uvjet, a to je da je za utvrđivanje kakve važne činjenice u postupku potrebno neposredno opažanje.

²¹ Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 602.

²² Treba naglasiti da su ovakve situacije u praksi veoma rijetke tako da u pravilu očevid vrše samo ovlaštene službene osobe, dok tužitelj na lice mjesta vršenja očevida dolazi samo u slučaju počinjenja težih kaznenih djela. Takođe, u praksi, zapisnik o očevidu nikada i ne potpisuje tužitelj, već samo ovlaštene službene osobe, a tužiteljevo prisustvo i eventualno dati nalozi ovlaštenim službenim osobama za preduzimanje određenih radnji samo se konstatuju u zapisniku.

²³ Zakon nije propisao sam pojam stručne osobe, već se navodi jedino kriminalističkotehnička struka, tj. kriminalistički tehničar koji je, praktično, stalna stručna osoba i bez koje se vršenje očevida teško može zamisliti. Kriminalistički tehničar ima istaknutu ulogu prilikom vršenja svakog očevida, prevashodno iz razloga što raspolaže znanjem, vještinom i tehničkim sredstvima koja ne posjeduje očevidni organ tako da u praksi i obavlja najveći dio posla. (Petrović, B. (2004), op. cit., str. 234.)

ZKP BiH). Potrebu za vještačenjem prilikom očevida treba poistovjetiti sa hitnošću postupanja. To znači da se vještačenje kasnije ne bi moglo obaviti ili bi njegovo obavljanje bilo moguće uz velike teškoće, a samim time i veliku neizvjesnost rezultata do kojih bi se došlo kasnijim vještačenjem.²⁴

U tom slučaju dokazivanje se vrši uz dva dokazna sredstva, a uz zapisnik o očevidu mora se odvojeno sastaviti i zapisnik o vještačenju.²⁵

- 2. Pretresanje stana, prostorija i osoba** važna je i u praksi česta radnja dokazivanja koja je ujedno i mjera prinude jer se njome nastoji osigurati prisustvo počinioca kaznenog djela u toku kaznenog postupka te pronaći tragovi kaznenog djela i predmeti važni za kazneni postupak. S obzirom na to da se ovom istražnom radnjom u velikoj mjeri ograničavaju prava na privatnost i nepovredivost stana, propisani su tačno određeni zakonski uslovi te pravni osnovi pod kojima se pretresanje stana, ostalih prostorija i osoba može preduzeti.²⁶ Pravni osnov za preduzimanje pretresanja je sudska naredba koju izdaje sudija za prethodni postupak na zahtjev tužitelja ili ovlaštenih službenih osoba koje su dobile odobrenje od tužitelja (čl. 53. st. 2. ZKP BiH). Zahtjev za izdavanje naredbe za pretresanje može se podnijeti u pisanoj ili, u hitnim slučajevima, u usmenoj formi. U slučaju usmenog zahtjeva, sudija za prethodni postupak izdaje praktično usmenu naredbu na osnovu koje podnositelj zahtjeva sastavlja pismenu naredbu za pretres u skladu sa odgovarajućim zakonskim odredbama i koju će potpisati ovlaštena službena osoba, s tim što se u naredbi mora navesti ime tužitelja koji je saglasan sa izdavanjem naredbe te datum, vrijeme i ime sudije za prethodni postupak koji je izdao usmenu naredbu. U izuzetnim i tačno određenim slučajevima ovlaštena službena osoba može izvršiti pretresanje i bez sudske naredbe i bez svjedoka (čl. 78. st. 1. i 2. ZKP BiH).²⁷

²⁴ Petrović, B. (2004), op. cit., str. 234.

²⁵ Sijerčić-Čolić, H. (2008), knjiga I., op. cit., str. 427.

²⁶ Tako se pretresanje stana, ostalih prostorija i pokretnih stvari može preduzeti samo onda ako ima dovoljno osnova za sumnju da se kod njih nalaze počinitelj, saučesnik, tragovi kaznenog djela ili predmeti važni za kazneni postupak (čl. 51. st. 1. ZKP BiH). Pojam "dovoljno osnova za sumnju" inače se može razumjeti kao vjerovatnost o postojanju činjenica, odnosno određeni nivo sumnje koji se nalazi između osnova sumnje (ili razloga za sumnju) i osnovane sumnje (ili višeg stepena sumnje zasnovanog na prikupljenim dokazima koji upućuju na zaključak da je počinjeno kazneno djelo) (Sijerčić-Čolić, H. (2008), str. 352). Takođe, kumulativno mora postojati vjerovatnost da je počinjeno kazneno djelo iz razloga što je cilj pretresanja prikupljanje dokaza o počinjenom kaznenom djelu, a ne utvrđivanje postojanja osnova sumnje ili osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo. Sa druge strane, pretresanje osoba može se preduzeti kada je vjerovatno da je ta osoba počinila kazneno djelo ili da će se pretresanjem pronaći predmeti ili tragovi važni za kazneni postupak (čl. 52. st. 1. ZKP BiH). U prvom slučaju radi se o pretresanju osumnjičenog, a u drugom o pretresanju ostalih osoba.

²⁷ Na taj način zakonodavac je propisao određene situacije koje omogućavaju ovlaštenim službenim osobama da bez sudske naredbe i svjedoka preduzmu pretresanje kao hitnu i neod-

U svakom slučaju, nakon izvršenog pretresa ovlaštene službene osobe dužne su bez odlaganja sačiniti izvještaj o izvršenju naredbe za pretres koji se uz jedan primjerak te naredbe, zapisnik o pretresu, potvrdu o privremeno oduzetim predmetima i oduzetim predmetima dostavlja sudu koji je izdao naredbu odnosno tužitelju ako je pretres izvršen bez sudske naredbe. Oduzeti predmeti u pravilu se vraćaju sudu koji je izdao naredbu, ali je moguće da sud naredbom odredi da se predmeti zadrže kod ovlaštenih službenih osoba ili da se dostave nadležnom tužiteljstvu.²⁸

Iako bosanskohercegovačko kaznenoproceno zakonodavstvo ne govori o tome, smatra se da bi se prije ulaska u stan ili druge prostorije radi vršenja pretresa vlasniku ili korisniku prostorija trebala uručiti potvrda o ulasku u stan u kojoj je naznačen pravni osnov, odnosno razlog ulaska u stan. Takvo stanovište temelji se na činjenici da su ulazak u stan i njegovo pretresanje dvije odvojene radnje, kako u pravnom tako i u kriminalističkom smislu.²⁹ To se naročito mora koristiti prilikom vršenja pretresa bez naredbe jer bi u tom slučaju takva potvrda o ulasku u stan bila jedina potvrda koja bi se izdala vlasniku ili korisniku stana. Uvođenje takve potvrde o ulasku u stan u kaznenoproceno zakonodavstvo opravdava se i činjenicom da pretresanje nije jedino ulaženje u stan, a niti je svako ulaženje u stan pretresanje. Ulaženje u stan može biti i radi vršenja uviđaja u stanu, rekonstrukcije događaja, saslušanja svjedoka koji nije u stanju da dođe u službene prostorije i slično.

ložnu radnju. Međutim, propisujući uslove pod kojima se može bez sudske naredbe i svjedoka izvršiti pretres stana ili drugih prostorija kao i pokretnih stvari, zakonodavac se uglavnom ograničio na hvatanje počinitelja ili pronalazak drugih osoba koje su se tu sklonile od gonjenja, a nije propisao mogućnost vršenja pretresa zbog postojanja sumnje da će osobe koje se nalaze u tim prostorijama sakriti, uništiti ili riješiti se predmeta koji se trebaju od njih oduzeti i upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku kao što je to propisano kod pretresa osoba. Ovlaštene službene osobe u ovakvim slučajevima imaju mogućnost korištenja usmene sudske naredbe, ali, ako se uzme u obzir da se i takva naredba mora pismeno izraditi kako bi se uručila vlasniku, jasno je da se na taj način gubi dragocjeno vrijeme naročito u slučajevima kada je riječ o predmetima i ispravama koje se mogu brzo i jednostavno uništiti.

²⁸ Treba napomenuti da se prilikom izvršavanja naredbe za pretres privremeno oduzimaju samo oni predmeti i isprave koji su u vezi sa svrhom pretresa odnosno koji su navedeni u naredbi. Ako se pri pretresanju pronađu predmeti koji nemaju veze s kaznenim djelom zbog kojeg je izdata naredba za pretresanje, ali upućuju na drugo kazneno djelo, oni će se opisati u zapisniku i privremeno oduzeti, a o tome će se odmah obavijestiti tužitelj koji će odlučiti ima li osnova za pokretanje kaznenog postupka ili postojanja nekog drugog zakonskog osnova po kojem bi se ti predmeti imali oduzeti. To u principu znači da ovlaštene službene osobe u slučaju pronalaska tih predmeta moraju razdvojiti te predmete od ostalih pronađenih predmeta te izdati posebnu potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta.

²⁹ Petrović, B. (2004), op. cit., str. 123.

3. Privremeno oduzimanje predmeta i imovine označava se kao mjera procesne prinude sa višestruko različitom prirodom. Naime, ovom radnjom dokazivanja pribavljaju se dokazi i predmeti koji služe za utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku odnosno sprečava se vršenje kaznenih djela te onemogućuje korištenje ili otuđenje određene imovine.³⁰

Zakon o kaznenom postupku BiH propisao je da se predmeti koji se po kaznenom zakonu moraju oduzeti ili koji mogu poslužiti kao dokaz u kaznenom postupku privremeno oduzimaju i na osnovu sudske odluke obezbjeđuje se njihovo čuvanje (čl. 65. st. 1. ZKP BiH). Oduzimanje predmeta u pravilu vrše ovlaštene službene osobe na osnovu naredbe suda, izdate na prijedlog tužitelja ili na prijedlog ovlaštene službene osobe koja je dobila odobrenje od tužitelja, ili bez sudske naredbe u slučajevima kada postoji opasnost od odlaganja. Kada se privremeno oduzimanje predmeta preduzima bez naredbe, ovlaštene službene osobe dužne su obavijestiti tužitelja koji će, u slučaju da se osoba izričito usprotivi oduzimanju predmeta bez naredbe, podnijeti zahtjev sudiji za prethodni postupak za naknadno odobrenje oduzimanja predmeta, i to u roku od 72 sata.³¹

S ciljem efikasnijeg suzbijanja kriminaliteta i uspješnijeg vođenja kaznenog postupka, ovlaštena službena osoba može, kada postoji opasnost od odlaganja, privremeno oduzeti imovinu koja se ima oduzeti po Kaznenom zakonu, zaplijeniti je ili preduzeti druge neophodne mjere s ciljem sprečavanja bilo kakvog korištenja, otuđenja ili raspolaganja tom imovinom (čl. 73. st. 2. ZKP BiH). U pravilu, odluku o ograničavanju prava vlasništva ili drugih prava nad imovinom u toku kaznenog postupka može donijeti samo sudija za prethodni postupak na prijedlog tužitelja, tako da ovlaštene službene osobe mogu preduzeti navedene mjere samo ako postoji opasnost od odlaganja, što u praksi treba restriktivno tumačiti. O preduzetim mjerama ovlaštene službene osobe moraju odmah obavijestiti tužitelja, a konačnu odluku donosi sudija za prethodni postupak u roku od 72 sata. Ako sud uskrati odobrenje, preduzeta mjera će se obustaviti, a oduzeta imovina odmah vratiti osobi od koje je oduzeta.

4. Ispitivanje osumnjičenog ima, objektivno uzeto, dvostruku funkciju: osumnjičenom se, sa jedne strane, pruža mogućnost odbrane, odnosno mogućnost da iznese svoju odbranu i zastupa svoje interese, a sa druge stra-

³⁰ Ibid., str. 208.

³¹ Zakon o kaznenom postupku BiH u principu ne razlikuje dobrovoljno predavanje predmeta od privremenog oduzimanja predmeta, iako se u praksi često pravi razlika između ove dvije radnje tako da se u slučaju dobrovoljnog predavanja predmeta sačinjava samo zapisnik o dobrovoljnoj predaji predmeta koji se i izdaje stranci umjesto potvrde o privremeno oduzetim predmetima. Takva praksa usvojena je zato što se u ovim slučajevima praktično i ne vrši radnja oduzimanja predmeta jer ne postoje uslovi za oduzimanje predmeta bez naredbe, a niti je cjelishodno upućivati zahtjev za izdavanje sudske naredbe za oduzimanje.

ne na ovaj se način dolazi do iskaza osumnjičenog odnosno optuženog koji služi kao dokaz u kaznenom postupku.³² U toku istrage osumnjičenog ispituje tužitelj ili ovlaštene službene osobe (čl. 77. st. 1. ZKP BiH), a propisana je i njihova obaveza da prije podizanja optužnice ispituju osumnjičenog jer se u protivnom optužnica ne može ni podići (čl. 225. st. 2. ZKP BiH). O ispitivanju osumnjičenog ovlaštene službene osobe sačinjavaju zapisnik o ispitivanju koji se, ako je ispitivanje obavljeno u skladu sa pravnim propisima i uz procesne garancije o položaju osumnjičenog te ako je izvršeno u prisustvu branitelja, može koristiti kao dokaz u kaznenom postupku i na njemu se može zasnovati sudska odluka. Da bi se takav zapisnik mogao koristiti u sudskom postupku, potrebno je prvenstveno da se ispitivanje vrši tako da se u punoj mjeri poštuje ličnost osumnjičenog te da se prilikom ispitivanja ne upotrebljava sila, prijetnja, prevara, narkotici ili druga sredstva koja mogu utjecati na slobodu odlučivanja ili izražavanja volje prilikom davanja izjave ili priznanja³³ te da je osumnjičeni prije ispitivanja upoznat sa svojim zakonskim pravima i obavezama, što se mora obavezno navesti i u zapisniku o ispitivanju (čl. 78. st. 2. i st. 1. i čl. 8. ZKP BiH).³⁴ S obzirom na to da je klasični pisani zapisnik o ispitivanju osumnjičenog, u načelu, nedovoljan,³⁵ propisana je i obaveza da se to ispitivanje, po pravilu, snima uređajem za audio ili audio-vizuelno snimanje, i to pod sljedećim uslovima: a) da je osumnjičeni obaviješten na jeziku koji govori i razumije da se ispitivanje audio ili audio-vizuelno snima, b) u slučaju prekida ispitivanja, razlog i vrijeme prekida naznačit će se u snimku, kao i vrijeme nastavljanja i zaključenja ispitivanja, c) na kraju ispitivanja osumnjičeni će dobiti mogućnost da pojašni sve što je rekao i da doda sve što želi, d) zapis sa trake prepisat će se nakon završetka ispitivanja, a kopija prijepisa uručit

³² Sijerčić-Čolić, H. (2008), knjiga I, op. cit., str. 383.

³³ Ibid., str. 387.

³⁴ Tako se osumnjičeni mora upoznati o sljedećim pravima i obavezama: - za koje kazneno djelo se tereti i osnovne sumnje protiv njega; - da ima pravo na upotrebu vlastitog jezika i pravo na tumača ako ne razumije jedan od službenih jezika BiH; - da nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja; - da može uzeti branitelja po svom izboru koji može biti prisutan njegovom ispitivanju, kao i da ima pravo na branitelja bez naknade u zakonom predviđenim slučajevima; - da se može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist i, ako to učini u prisustvu branitelja, da je takav njegov iskaz dopušten kao dokaz na glavnom pretresu i da bez njegove saglasnosti može biti pročitani i korišten na glavnom pretresu; - da ima pravo u toku istrage razmatrati spise i razgledati pribavljene predmete koji mu idu u korist, osim ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage; - da ima pravo na besplatne usluge prevoditelja ako ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi prilikom ispitivanja i - da je dužan odazvati se pozivu suda i tužiteljstva i odmah saopćiti svaku promjenu adrese ili namjeru da promijeni boravište.

³⁵ Simović, M. (2009), Krivično procesno pravo, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu, str. 233.

će se osumnjičenom zajedno s kopijom snimljene trake ili ako je korištena aparatura za istovremeno pravljenje većeg broja snimaka, uručit će mu se jedna od originalno snimljenih traka, e) pošto se napravi kopija originalne trake u svrhu prijepisa, originalno snimljena traka ili jedna od originalno snimljenih traka zapečatit će se u prisustvu osumnjičenog sa ovjerom potpisa organa kaznenog postupka i osumnjičenog (čl. 79. ZKP BiH).³⁶

- 5. Saslušavanje svjedoka.** Svjedoci se u kaznenom postupku saslušavaju kada postoji vjerovatnoća da će svojim iskazom moći dati obavijesti o kaznenom djelu, počiniocu i drugim važnim okolnostima (čl. 81. st. 1. ZKP BiH). Osim tužitelja, svjedoke u istražnom i predistražnom postupku mogu saslušavati i ovlaštene službene osobe. Naime, ovlaštene službene osobe mogu prikupljati potrebne izjave od osoba i u formi zapisnika o saslušanju svjedoka te se takav zapisnik, ako je saslušanje izvršeno u skladu sa pravnim propisima i ako je svjedok upoznat sa svojim pravima i dužnostima, može koristiti kao dokaz u kaznenom postupku i na njemu se može zasnovati sudska odluka (čl. 219. st. 3. ZKP BiH).³⁷

Zakon kao poseban oblik saslušavanja svjedoka predviđa prepoznavanje osoba i predmeta. Ova specifična radnja služi za utvrđivanje pomoćnih činjenica te tako iskaz svjedoka koji je prepoznao neku osobu ili predmet postaje uvjerljiviji isto kao što će postati i iskaz prepoznate osobe ako bude pozvana da svjedoči. O prepoznavanju osoba i predmeta ovlaštene službene osobe obavezno sačinjavaju zapisnik i fotodokumentaciju. Za-

³⁶ To audio-vizuelno snimanje ispitivanja veoma je bitno jer se na ovaj način može kvalitetno fiksirati tok i rezultat ispitivanja osumnjičenog. Međutim, i pored njegove nesumnjive prednosti, ovlaštene službene osobe u praksi se veoma rijetko koriste tom mogućnosti audio-vizuelnog obezbjeđenja iskaza osumnjičenog. To se prije svega opravdava nedostatkom audio ili videoopreme, što je u biti i istina s obzirom na ograničena novčana sredstva kojima raspolažu pojedine policijske organizacije u Bosni i Hercegovini. S druge strane, uzevši u obzir prednosti takvog vida ispitivanja - vjerno i objektivno bilježenje svih okolnosti vezanih za pribavljanje iskaza, u budućnosti bi se morala obezbijediti novčana sredstva za nabavu ove vrste tehničke opreme.

³⁷ Tako se svjedok mora poučiti o sljedećima pravima i obavezama: - da ima pravo na upotrebu vlastitog jezika i pravo na tumača ako ne razumije jedan od službenih jezika BiH; - da je dužan govoriti istinu i da ne smije ništa prešutjeti te se upozorava da davanje lažnog iskaza predstavlja kazneno djelo; - da može odbiti svjedočenje ukoliko je bračni odnosno vanbračni drug osumnjičenog, roditelj ili dijete, usvojlac ili usvojenik osumnjičenog odnosno optuženog, - da ima pravo da ne odgovara na pojedina pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio kaznenom gonjenju, ali je dužan dati odgovore i na ta pitanja ako mu se da imunitet; - da je dužan o promjeni adrese ili boravišta obavijestiti tužiteljstvo i sud; - da je dužan odazvati se na poziv tužiteljstva, a ako to ne učini, može biti naređeno njegovo prinudno dovođenje ili kažnjavanje novčanom kaznom do 5.000 KM; - da je dužan svjedočiti i da u slučaju odbijanja svjedočenja bez opravdanog razloga može biti kažnjen novčanom kaznom do 30.000 KM i - da ima pravo pročitati zapisnik ili zahtijevati da mu se on pročita (čl. 8., čl. 83., čl. 84., čl. 86. i čl. 154. ZKP BiH).

pisnik se, ako je prepoznavanje izvršeno u skladu sa pravnim propisima i ako je svjedok upoznat sa svojim pravima i dužnostima, može koristiti kao dokaz u kaznenom postupku i na njemu se može zasnovati sudska odluka. Vrijednost tako sačinjenog zapisnika o prepoznavanju kao dokaznog sredstva uvjetuje niz faktora, među kojima valja istaknuti pridržavanje procesnih odredbi o izvođenju radnje prepoznavanja i saslušavanja svjedoka, pouzdanost, detaljnost i karakterističnost prethodnog opisa te sigurnost u prepoznavanju i jasnoća iskaza o tome. U svakom slučaju, ta se radnja u praksi pokazala kao veoma efikasno dokazno sredstvo naročito u slučajevima kada je, uslijed nedostataka materijalnih dokaza, istraga orijentirana na prikupljanje i izvođenje personalnih dokaza.³⁸

3.2. Posebne istražne radnje

Novim kaznenoprocenim zakonodavstvom u BiH uvedene su posebne istražne radnje kao specifične mjere kojima se za potrebe suzbijanja složenih oblika kriminaliteta privremeno ograničavaju osnovna prava i slobode čovjeka.³⁹ Tim posebnim istražnim radnjama povećava se efikasnost organa kaznenog postupka u otkrivanju specifičnih kaznenih djela, ali se istovremeno njima i narušavaju prava i slobode čovjeka, a naročito prava na privatnost i zaštitu porodičnog života, pa su iz tih razloga propisani strogi zakonski uvjeti za njihovu primjenu (čl. 116. st. 1. i čl. 118. ZKP BiH).⁴⁰

³⁸ U praksi najveći problem u preduzimanju ove radnje predstavlja osiguranje osoba, tzv. statista, i predmeta koji će se uz prepoznavanu osobu ili predmet pokazati svjedoku. Naime, u Zakonu o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine nije propisana zakonska obaveza građana da saraduju sa ovlaštenim službenim osobama prilikom preduzimanja ove radnje niti je propisana sankcija u slučaju njihova odbijanja kao što je to propisano u Republici Hrvatskoj. Osim toga, iako Zakon o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine to izričito ne zabranjuje, ipak se u literaturi navodi da se u liniji za prepoznavanje ne smiju koristiti policijski službenici. To se opravdava činjenicama da policijski službenici svojim autoritativnim i krutim držanjem nesvjesno otkrivaju svoj status (Pavišić et al. (2006), str. 485) te da su kao takvi poznati širem krugu građana. S obzirom na takvu situaciju, često se u liniji za prepoznavanje nalaze osobe različite starosne dobi, visine, konstitucije i drugih obilježja, a to ima i direktne posljedice i na samu radnju prepoznavanja i njezinu dokaznu vrijednost.

³⁹ Sijerčić-Čolić, H. (2008), knjiga I, op. cit., str. 349.-450.

⁴⁰ Tako se posebne istražne radnje mogu odrediti samo protiv osobe za koju postoje osnovi sumnje da je sama ili sa drugim osobama učestvovala ili učestvuje u počinjenju tačno određenih kaznenih djela (protiv integriteta BiH, protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, terorizma ili za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna) i samo ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano sa nasrazmjernim teškoćama. Dalje je propisano da se te radnje mogu preduzeti samo na osnovu naredbe sudije za prethodni postupak donesene na obrazloženi prijedlog tužitelja, a takođe su i predviđeni strogi zakonski rokovi za preduzimanje svake od pojedinih istražnih radnji.

Zakonom o kaznenom postupku BiH taksativno su predviđene sljedeće posebne istražne radnje:

Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, što podrazumijeva tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, zatim nadzor nad upotrebom drugih sredstava za tehničko komuniciranje na daljinu kao i snimanje razgovora koji se vode tim sredstvima. Tehničkim putem registrovana komunikacija između nadziranih osoba, nakon prijepisa u izvornik, može poslužiti, prema slobodnom sudijskom uvjerenju, kao dokaz o počinjenju određenih kaznenih djela od strane nadziranih osoba.⁴¹ Tako se ograničava pravo na privatnost ne samo sumnjivih osoba već posredno i svake druge osobe sa kojom osumnjičeni ostvaruje kontakt pomoću sredstava za telekomunikacije. Takođe, spomenuta radnja može se odrediti i prema trećoj osobi za koju postoje osnovi sumnje da počinocu kaznenog djela odnosno od počinioca kaznenog djela prenosi informacije u vezi sa kaznenim djelom, odnosno da se počinitelj koristi njezinim sredstvom telekomunikacije (čl. 116. st. 3. ZKP BiH).⁴²

Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravanjavanje podataka ili tzv. "rasterska potraga" odnosi se na upoređivanje ličnih podataka građana koji su obrađeni u odgovarajućim bazama podataka sa podacima i registrima koji se nalaze u okviru policijskih evidencija. Saznanja o osobi unesena u jedan registar ličnih podataka upoređuju se, dakle, sa drugim bazama podataka u kojima bi se sumnjiva osoba mogla nalaziti.⁴³

⁴¹ Simović, M. (2009), op. cit., str. 264.

⁴² Od početka svoje primjene ova posebna istražna radnja pokazala se u Bosni i Hercegovini veoma efikasnom jer su se tako mogli relativno jednostavno i brzo prikupiti ne samo dokazi za predmetno kazneno djelo nego i važne operativne informacije vezane za počiniocima drugih kaznenih djela kao i o samom ustrojstvu zločinačke organizacije. Međutim, u današnje vrijeme mobilne telefonije u kojoj je broj korisnika mobilnih telefona u stalnom porastu, provođenje ove posebne istražne radnje nailazi na sve veće poteškoće prevashodno iz razloga što je gotovo nemoguće prikupiti sve brojeve mobilnih telefona kojima se koriste operativno indicirane osobe.

⁴³ Ova posebna istražna radnja u Bosni i Hercegovini nije detaljno regulisana zakonskim odredbama tako da se u praksi često i ne određuje. S druge strane, tu posebnu istražnu radnju treba razlikovati od korištenja ličnih podataka građana obrađenih u odgovarajućim bazama podataka kojima se, za potrebe svakodnevnih kriminalističke policijske prakse i određenih neformalnih policijskih provjera, koriste ovlaštene službene osobe u Bosni i Hercegovini. Riječ je o ličnim podacima građana i podacima o registrovanim vozilima obrađenim u okviru CIPS baze, zatim operativnim evidencijama i kriminalističko-obaviještajnim podacima za određene osobe i sl., čijom se upotrebom u tolikoj mjeri ne povređuju prava na tajnost ličnih podataka i koji se ne koriste za dokazivanje određenih činjenica. Upotrebom tih podataka uglavnom se želi utvrditi mjesto prebivališta i drugi lični podaci osumnjičenih i drugih osoba, podaci o vrsti i tipu vozila kojima te osobe raspolažu, podaci o drugim osobama sa kojima je osumnjičeni prije činio kaznena djela kako bi se proširio krug operativno indiciranih lica i sl. Dakle, na ovaj se način prikupljaju osnovne informacije koje će biti predmet dalje obrade i koji će u krajnjoj liniji i usmjeriti dalji tok istrage.

Nadzor i tehničko snimanje prostorija ograničava jedno od osnovnih ljudskih prava – pravo na privatnost, poštivanje privatnog života, kao i druga prava koja se nadovezuju na pobrojena prava. Iako se ova mjera može primijeniti samo prema osumnjičenom, ipak se njome ograničava pravo na privatnost i drugih osoba koja ostvaruju kontakt sa osumnjičenim, bez obzira na to jesu li u vezi sa predmetnim kaznenim djelom ili ne.⁴⁴ Sprovedenje ove posebne radnje pretpostavlja visok stepen koordiniranosti i stručno-tehničke osposobljenosti policijskih organa.⁴⁵

Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji su sa njima u vezi u kriminalističkom smislu označava se kao opservacija i predstavlja procesnu i kriminalističku radnju tajnog prikupljanja informacija metodom ličnog zapažanja. Sastoji se u tajnom osmatranju, izviđanju i praćenju određenih osoba, vozila, objekata ili prostora s ciljem ostvarenja uvida i prikupljanja informacija o kriminalnim aktivnostima i identitetu nadziranih osoba i predmeta.⁴⁶ Iako se i ova mjera može primijeniti samo prema osumnjičenom, ipak se njome, kao i kod nadzora i tehničkog snimanja prostorija, mogu obuhvatiti i treće osobe.⁴⁷

Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora. Prikriveni istražitelj je policijski službenik koji djeluje u okviru tajnog ili prikrivenog policijskog djelovanja tako da se s promijenjenim identitetom infiltrira u kriminalne krugove te potom ovlaštene službene osobe obavještava o djelovanju povjerene mu kriminalne grupe.⁴⁸ Prikriveni istražitelj prilikom tog svog djelovanja ne smije zalaziti u kriminalnu zonu, tj. ne smije preduzimati aktivnosti koje predstavljaju podstrekivanje na počinjenje kaznenog djela. Ako su takve aktivnosti preduzete, ta okolnosti isključuje kazneno gonjenje podstrekivane osobe za kazneno djelo izvršeno u vezi sa ovim radnjama (čl. 116. st. 5. ZKP BiH). Informator, za razliku od prikrivenog istražitelja, nije policijski službenik i nema nikakvih policijskih ovlaštenja. U kriminalističkotaktičkom smislu, informator je osoba koju policija, povremeno ili stalno, tajno angažuje i koristi s ciljem dobivanja informacija o kaznenom djelu i njegovu počiniocu. Informator, kao i prikriveni istražitelj, djeluje na osnovu istih zakonskih uvje-

⁴⁴ Sijerčić-Čolić, H. (2008), knjiga I, op. cit., str. 457.

⁴⁵ Simović, M. (2009), op. cit., str. 265.

⁴⁶ Petrović, B. (2004), op. cit., str. 304.

⁴⁷ Ovu posebnu istražnu radnju, koja bi se mogla označiti i kao specijalna opservacija, treba razlikovati od tzv. opće opservacije koja je stalni metod rada policije. Naime, ovlaštene službene osobe u Bosni i Hercegovini, u sklopu svojih redovnih radnih zadataka, svakodnevno vrše opservaciju kriminalno aktivnih i bezbjednosno interesantnih osoba. Ova tzv. opća opservacija ne predstavlja posebnu istražnu radnju zato što prvenstveni cilj ove radnje nije prikupljanje dokaza, nego preventivno djelovanje radi sprečavanja i onemogućavanja izvršenja kaznenih djela.

⁴⁸ Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 357.

ta tako da ni on ne smije preduzimati aktivnosti koje bi predstavljale podstrekanje na počinjanje kaznenog djela. Za ovu prikrivenu istražnu radnju Zakon o kaznenom postupku BiH ne određuje vremenski okvir u kome se treba realizovati zato što vremensko ograničenje trajanja ove mjere može biti ozbiljna prepreka njezinoj uspješnoj primjeni.⁴⁹ Naime, u literaturi se ističe da je za infiltraciju u kriminalne grupe ili zločinačke organizacije potrebno duže vrijeme koje se u nekim slučajevima može mjeriti i godinama.

Simulirani i kontrolisani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine predstavljaju mjere koje se primjenjuju kod specifičnih kaznenih djela čije je otkrivanje povezano sa teškoćama (npr. kaznena djela vezana za korupciju, trgovinu drogom, ljudima, oružjem i sl.).⁵⁰ Policijski organ ili druga osoba koja preduzima ove radnje ne podliježe kaznenoj odgovornosti ako se kreće u granicama naredbe sudije za prethodni postupak, ali u okviru tog sudjelovanja nije dozvoljeno osumnjičenu osobu podsticati na počinjenje kaznenog djela.

Nadzirani prijevoz i isporuka predmeta kaznenog djela u kriminalističkoj se teoriji naziva i propuštanje. Kod te mjere nadziru se predmeti kaznenog djela, a njezina svrha je otkriti ne samo pretpostavljene odnosno poznate počiniocima kaznenog djela već i one koji su povezani sa kriminalnim aktivnostima (npr. kako bi se utvrdio lanac korisnika droge, naručilac i sl.).⁵¹

3.4. Lišenje slobode i zadržavanje

Policijski organ u Bosni i Hercegovini može osobu lišiti slobode ako postoje osnovi sumnje da je ta osoba počinila kazneno djelo i ako postoji ma koji razlog za određivanje pritvora (čl. 139. st. 1. ZKP BiH).⁵² Cilj tog lišenja slobode osumnjičenog jeste da se omogući njegovo prisustvo dok ga tužitelj

⁴⁹ Ibid., str. 357-358.

⁵⁰ Sijerčić-Čolić, H. (2008), knjiga I, op. cit., str. 459.

⁵¹ Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 358-359.

⁵² Pritvor se može odrediti protiv određene osobe za koju postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo i: - ako se krije ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bjekstva, - ako postoji osnovana bojazan da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za kazneni postupak ili ako naročite okolnosti ukazuju da će ometati kazneni postupak uticajem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače, - ako naročite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti kazneno djelo ili da će dovršiti pokušano kazneno djelo ili da će počiniti kazneno djelo kojim prijeti, a za ta kaznena djela se može izreći kazna zatvora od najmanje tri godine ili teža kazna ili - u vanrednim okolnostima, ako se radi o kaznenom djelu za koje se može izreći kazna zatvora deset godina ili teža kazna a koje je posebno teško s obzirom na način počinjenja ili posljedice kaznenog djela, ako bi puštanje na slobodu rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda (čl.132. st. 1. ZKP BiH).

ne ispita i ne donese odluku hoće li postaviti zahtjev za određivanje pritvora te da se omogući ovlaštenim službenim osobama prikupljanje potrebnih dokaza, i to u kriminalistički značajnom momentu nakon uhićenja.⁵³

Iako na prvi pogled ovi kumulativno određeni uslovi stvaraju dojam ograničene mogućnosti lišenja slobode, to ipak nije istina jer praktički daje policiji relativno široke mogućnosti određivanja ove mjere. Naime, prvi uslov (osnovi sumnje) ne zahtijeva postojanje dokaza o počinjenju djela, dok drugi uslov koji bi trebao ograničiti široka ovlaštenja policije, kad to nije učinio prvi, po svojoj prirodi to ne može postići, jer zakonom predviđeni razlozi za određivanje pritvora ograničavaju ovlaštenja organa krivičnog postupka svojom povezanošću uz postojanje osnovane sumnje, a ne vlastitom uskom određenošću. Na taj način zakonodavac, povezujući odredbu o lišenju slobode s razlozima za određivanje pritvora, pri čemu pritvorskim razlozima pridodaje postojanje osnova sumnje (umjesto osnovane sumnje), stvarno proširuje ovlaštenja policije prilikom lišenja slobode.⁵⁴

U slučaju lišenja slobode ovlaštena službena osoba dužna je osobu lišenu slobode bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata, a izuzetno kada se radi o kaznenom djelima terorizma u roku od 72 sata, sprovesti tužitelju i pri tome obavijestiti tužitelja o razlozima lišavanja slobode i vremenu lišavanja. Ovlaštene službene osobe dužne su i da osobu lišenu slobode na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije odmah obavijeste o razlozima lišenja slobode i istovremeno prije prvog ispitivanja pouče da nije dužna dati iskaz niti odgovarati na postavljena pitanja, da ima pravo uzeti branitelja kojeg može sama izabrati, kao i o tome da ima pravo da njezina porodica, konzularni službenik strane države čiji je državljanin ili druga osoba koju ona odredi budu obaviješteni o njenom lišavanju slobode.

Lišenje slobode inače je faktična mjera o kojoj policijski organ ne donosi nikakvo rješenje, već samo sačinjava zapisnik o lišenju slobode u kojem se naznačava vrijeme, mjesto i razlozi lišenja slobode. Navedeni zapisnik potpisuje ovlaštena službena osoba koja je izvršila lišavanje slobode te osoba lišena slobode kojoj se i uručuje jedan primjerak ovjerenog zapisnika. Tu radnju policijski organ, kada god je to moguće, provodi po prethodnom obavještanju tužitelja koji daje svoje mišljenje postoje li uslovi za lišenje slobode, a policijski će organ u pravilu postupiti po njegovu mišljenju, iako na to nije pravno obavezan. Ako ne postoje uslovi za lišenje slobode, policijski organ može pozvati osobu na informativni razgovor ili je uz zapisnik o ispitivanju ispitati u svojstvu osumnjičenog. U tom slučaju njegovo zadržavanje može trajati najduže šest sati.

⁵³ Simović, M. (2009), op. cit., str. 282-283.

⁵⁴ Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), op. cit., str. 451-452.

4. IZVJEŠTAJ OVLAŠTENIH SLUŽBENIH OSOBA

Ovlaštene službene osobe na osnovu prikupljenih izvjava i dokaza koji su otkriveni sastavljaju izvještaj i dostavljaju ga tužiteljstvu zajedno sa svim materijalom koji može biti koristan za uspješno vođenje kaznenog postupka (čl. 219. st. 5. ZKP BiH). Takav izvještaj u praksi se naziva izvještaj o prikupljenim saznanjima i preduzetim mjerama i radnjama te ga treba razlikovati od izvještaja o počinjenom kaznenom djelu koji ovlaštene službene osobe podnose kada utvrde da postoje osnovi sumnje da je počinjeno kazneno djelo. Taj izvještaj o počinjenom kaznenom djelu zamijenio je institut kaznene prijave koji je postojao po prijašnjem zakonu⁵⁵ i u biti predstavlja prijavu o počinjenom kaznenom djelu koju ovlaštene službene osobe upućuju tužiteljstvu. U poređenju sa prijavama drugih pravnih osoba, izvještaj ovlaštene službene osobe mora biti na višem nivou u pogledu potpunosti, iscrpnosti i argumentovanosti podataka i dokaza. Kao i prijava, tako i izvještaj ne predstavlja dokaz u kaznenom postupku. To je u biti akt kojim se tužitelju pružaju prva saznanja o postojanju osnova sumnje o kaznenom djelu i njegovu počinioocu i na osnovu kojeg tužitelj donosi naredbu o sprovođenju istrage protiv određene poznate ili nepoznate osobe.

U osnovi možemo razlikovati izvještaje protiv nepoznatih počinitelja kaznenog djela (samo za počinjeno kazneno djelo) i izvještaje protiv poznatih počinitelja, odnosno za osumnjičene. U ovom drugom slučaju može se raditi o situaciji kada je osumnjičeni lišen slobode i situaciji kada je on indentificiran, ali nije lišen slobode. Ovlaštene službene osobe inače su dužne da, nakon podnošenja izvještaja, samoinicijativno nastave sa prikupljanjem potrebnih podataka i dokaza koje doprinose boljem razjašnjavanju kaznene stvari a koji nisu poznati nadležnom tužiteljstvu, odnosno koji nisu bili navedeni u podnesenom izvještaju i njegovim prilogima. Ako ovlaštene službene osobe na osnovu ove aktivnosti koja se preuzima nakon podnošenja izvještaja saznaju za nove činjenice, dokaze ili tragove kaznenog djela, dužne su prikupiti sva potrebna obavještenja i izvještaj o tome, kao dopunu prethodnog izvještaja,

⁵⁵ Treba naglasiti da između ova dva instituta postoje i znatne razlike. Naime, za podnošenje kaznene prijave ovlaštenih službenih osoba odnosno organa i institucija za sprečavanje i otkrivanje kaznenih djela bilo je potrebno, po prijašnjem zakonu, postojanje osnovane sumnje o počinjenom kaznenom djelu. Po novom zakonu, tužitelj je ovlašten da otvori istragu u stadiju postojanja osnova sumnje, što do sada nije bio slučaj, jer je za otvaranje i sprovođenje istrage bilo potrebno osigurati veći stepen kvalitete informacija i dokaza o počinjenom kaznenom djelu - osnovanu sumnju. To takođe znači da su ovlaštene službene osobe dužne tužitelju prosljediti i informacije i dokaze sa nižim stepenom vjerovatnoće, tj. uvijek kad postoji polazni oblik sumnje o počinjenom kaznenom djelu. Ovakva prijava nema ni formu dosadašnje kaznene prijave, već se radi o izvještaju koji sadrži rezultate operativne djelatnosti ovlaštenih službenih osoba i druga dobivena saznanja i prikupljene dokaze o počinjenom kaznenom djelu.

odmah dostaviti tužitelju.⁵⁶ Dopuna izvještaja za ovlaštene službene osobe obavezna je u slučajevima kada je podnesen izvještaj samo za kazneno djelo, a počinitelj je naknadno otkriven.⁵⁷ Takvi su izvještaji i najbitniji sa stanovišta ovlaštenih službenih osoba zato što su oni rezultat operativne i istražne djelatnosti ovlaštenih službenih osoba te su bitan pokazatelj njihove efikasnosti. Dopuna prethodnog izvještaja obavezna je i kada su naknadno otkriveni novi učesnici u kaznenom djelu, dakle novi supočinitelji ili saučesnici, ili kada su otkrivena nova kaznena djela ili nove činjenice relevantne za kazneni postupak u vezi sa vrstom i obimom posljedice već prijavljenog kaznenog djela.

5. ZAKLJUČAK

Ovlaštene službene osobe u Bosni i Hercegovini imaju specifičan položaj, i to kako u kaznenom postupku tako i u borbi protiv kriminaliteta uopće, a zbog prirode svoje djelatnosti i doprinosa u postupku otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela zauzimaju i zavidno mjesto među drugim kaznenoprocenim subjektima. Takav su položaj ovlaštene službene osobe dobile novim kaznenoprocenim zakonodavstvom iz 2003. godine kojim je uvedena tužiteljska istraga, odnosno istraga koja je u cijelosti data u nadležnost tužitelja, ali i sa aktivnom ulogom ovlaštenih službenih osoba u njoj. Naime, iako je navedenim zakonima propisano da je tužitelj *dominus litis* istražnog postupka i da upravlja aktivnostima ovlaštenih službenih osoba u vezi sa pronalažanjem osumnjičenog i prikupljanjem izjava i dokaza, ipak su ovlaštene službene osobe ovlaštene da samostalno preduzimaju većinu istražnih radnji. Sve istražne radnje koje preduzimaju ovlaštene službene osobe tako se mogu podijeliti u tri skupine. U prvu skupinu svrstane su istražne radnje koje ovlaštene službene osobe mogu preduzimati potpuno samostalno na osnovu svojih zakonskih ovlaštenja i bez ikakvih dodatnih uslova, a to su: očevid,⁵⁸ ispitivanje

⁵⁶ Ova naknadna saznanja o činjenicama, dokazima i tragovima kaznenog djela moraju biti nova i kaznenopravno relevantna ili će se u protivnom raditi o činjičnom balastu. Ti novi podaci mogu se odnositi na naknadno otkrivena kaznena djela već prijavljenih osoba, nove činjenice dokaznog karaktera, posebno u smislu vrste i obima posljedice već prijavljenog kaznenog djela, otkrivene nove učesnike i sl.

⁵⁷ Petrović, B., Modly, D. (2004), Izvještaj ovlaštenih službenih lica, Pravna riječ, Banja Luka, broj 7/2006., str.444.

⁵⁸ Iako Zakon o kaznenom postupku BiH to izričito ne navodi, očevid se, kao temeljna radnja istražnog postupka, u pravilu preduzima kao hitna radnja pa je i razumljivo da je data u nadležnost ovlaštenih službenih osoba koje je mogu brže i efikasnije obaviti. Iz tih razloga, ovlaštene službene osobe preduzimaju očevid potpuno samostalno i bez ikakvih dodatnih uslova, izuzev zakonske obaveze da prije njegova preduzimanja obavijeste tužitelja, iako se u praksi od tog pravila često odstupa tako da se tužitelj obavještava samo u slučaju počinjenja težih kaznenih djela.

osumnjičenog,⁵⁹ saslušavanje svjedoka, prepoznavanje osoba ili predmeta te fotografisanje i uzimanje otisaka prstiju. Drugu skupinu čine istražne radnje koje ovlaštene službene osobe takođe mogu preduzimati samostalno, ali uz ispunjenje odgovarajućih uslova, a to su: pretresanje stana, prostorija i osoba bez naredbe,⁶⁰ privremeno oduzimanje predmeta bez naredbe⁶¹ te određivanje potrebnih vještačenja.⁶² I na koncu, u treću skupinu svrstane su one istražne radnje koje ovlaštene službene osobe preduzimaju isključivo na osnovu sudske naredbe, a to su: pretresanja stana, prostorija i osoba, privremeno oduzimanje predmeta i posebne istražne radnje.⁶³

Evidentno je, dakle, da je Zakon o kaznenom postupku BiH ovlaštenim službenim osobama povjerio dodatna ovlaštenja u istražnom postupku. Time su one, od subjekata koji su preduzimali svoje aktivnosti isključivo u pretkaznenom postupku, postale najvažniji sporedni subjekti kaznenog postupka sa velikim obimom ovlaštenja i odgovornosti i nezamjenjivom ulogom u prethodnom postupku. Može se zaključiti da i istraga u Bosni i Hercegovini prestaje biti u isključivoj nadležnosti tužitelja i poprima karakter tužiteljsko-policijske istrage, odnosno istrage koju zajednički sprovode tužitelj i ovlaštene službene

⁵⁹ Kod ispitivanja osumnjičenog ovlaštene službene osobe će ipak, iako nisu zakonski obavezne, u većini slučajeva i kada je to moguće, obavijestiti tužitelja o preduzimanju ove radnje te se sa njim posavjetovati oko pravne kvalifikacije kaznenog djela za koju je dotična osoba osumnjičena.

⁶⁰ Pretresanje stana, prostorija i osoba u pravilu se vrši na osnovu sudske naredbe, a u izuzetnim i zakonski tačno utvrđenim uslovima može se vršiti i bez naredbe.

⁶¹ Privremeno oduzimanje predmeta i imovine takođe se u pravilu preduzima na osnovu sudske naredbe, ali su ovlaštene službene osobe ovlaštene da ovu radnju preduzmu i bez naredbe u slučajevima kada postoji opasnost od odlaganja.

⁶² Vještačenja u pravilu određuje tužiteljstvo ili sud, a u izuzetnim slučajevima i ovlaštene službene osobe. Naime, prema Zakonu o kaznenom postupku BiH, ovlaštene službene osobe dužne su da, nakon obavještanja tužitelja, izvrše očevid i odrede sva potrebna vještačenja, izuzev obdukcije i ekshumacije leša. Tako se vještačenja koja određuju ovlaštene službene osobe povezuju sa očevidom kao hitnom istražnom radnjom pa se, sukladno tome, i sva ta vještačenja mogu smatrati jedino kao hitne radnje koje se preduzimaju u slučajevima kada se za njihovim određivanjem pokaže potreba na licu mjesta ili iz drugih okolnosti i saznanja koja proisteknu iz vršnja očevida. Međutim, u praksi ovlaštene službene osobe određuju potrebna vještačenja i nakon obavljenog očevida, a to se opravdava potrebom za ekspeditivnošću i efikasnošću istražnog postupka. Naime, većina potrebnih vještačenja obavlja se u odjeljenjima kriminalističke tehnike u policijskim organima koje i provode istragu tako da se ta vještačenja obavljaju na osnovu naredbi ovlaštenih službenih osoba, a nalazi i mišljenja obavljenih vještačenja dostavljaju se tužilaštvu. Iz tih razloga, tužiteljstvo ili sud u istrazi izdaju samo naredbe za ona vještačenja koja se ne obavljaju u policijskom organu koji provodi istragu ili u slučajevima kada je od obavljenog očevida proteklo duže vrijeme.

⁶³ Pisanu naredbu za te radnje sud u većini slučajeva izdaje na obrazloženi prijedlog ovlaštenih službenih osoba koje su dobile odobrenje tužitelja. Izuzetak je jedino naredba za posebne istražne radnje koju sud izdaje na obrazloženi prijedlog tužitelja.

osobe.⁶⁴ Takvim konceptom istrage ovlaštene službene osobe preuzele su većinu ovlaštenja, ali i obaveze koje ima tužitelj u istrazi, što se pozitivno odrazilo i na samu istragu jer je ona postala daleko efikasnija i ekspeditivnija. Naime, u Bosni i Hercegovini trenutno postoje visokoobrazovane i stručne ovlaštene službene osobe koje mogu odgovoriti svim zahtjevnim zadacima koje pred njih stavlja ovakav koncept istrage. Sa druge strane, tužiteljsko-policijski koncept istrage ima i svoje nedostatke jer su ovlaštenim službenim osobama nametnute i dodatne obaveze koje se odnose na sam postupak dokazivanja počinjenja kaznenog djela, a to ih može udaljiti od njihove primarne djelatnosti: sprečavanja, otkrivanja i hvatanja počinitelja kaznenih djela. To u krajnjoj liniji može dovesti do birokratisanja rada policije jer postupak dokazivanja počinjenja kaznenih djela zahtijeva izvođenje više dokaznih radnji, za što je potrebno dosta truda i vremena. Međutim, i pored tih nedostataka, činjenica je da je istražni postupak postao daleko efikasniji te da je ovaj koncept istrage rezultat prirodnog razvoja kaznenog postupka u Bosni i Hercegovini tako da će se u budućnosti moći očekivati i još jača uloga ovlaštenih službenih osoba u istražnom postupku.

LITERATURA

1. Bubalović, T. (2008), Novela Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine od 17.6.2008.- pozitivna rješenja i iznevjerena očekivanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 15, broj 2/2008.
2. Ilić, M. (2001), Krivično procesno pravo. Priredila H. Sijerčić-Čolić, drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu
3. Modly, D., Petrović, B., Korajlić, N. (2004), Uvod u kriminalistiku, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Fakultet kriminalističkih nauka
4. Pavišić, B., Modly, D., Veić, P. (2006), Kriminalistika, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga

⁶⁴ Takav koncept istrage najviše dolazi do izražaja prilikom počinjenja lakših kaznenih djela u kojim slučajevima ovlaštene službene osobe faktično samostalno sprovode istragu, a nadležni se tužitelj samo površno obavještava ili ta obavještenja dobija tek prilikom podnošenja izvještaja o počinjenom kaznenom djelu protiv određene osobe. Takva praksa i nije u suprotnosti sa odredbama Zakona o kaznenom postupku BiH jer je u članu 218. st. 3. navedenog zakona propisano da su ovlaštene službene osobe, u slučaju postojanja osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo sa propisanom kaznom zatvora do pet godine, dužne obavijestiti tužitelja o svim raspoloživim informacijama, radnjama i mjerama koje su preduzele najkasnije sedam dana od dana saznanja o postojanju osnova sumnje da je kazneno djelo izvršeno. Dakle, ovlaštene službene osobe imaju vremenski rok od maksimalno sedam dana u kojem mogu samostalno preduzimati sve potražne kao i većinu istražnih radnji. S obzirom na to da je ovaj vremenski rok sasvim dovoljan da se rasvijetli neko lakše kazneno djelo, to je i sve češći slučaj da se tužitelj upoznaje sa izvršenjem navedenog kaznenog djela neposredno prije ili nakon podnošenja izvještaja o počinjenom kaznenom djelu, dok je sprovođenje kompletne istrage dato u nadležnost ovlaštenim službenim osobama

5. Petrović, B. (2004), *Narkokriminal*, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu
6. Petrović, B. (2004), *Ovlaštene službene osobe prema krivičnom procesnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini*, Pravni savjetnik, Sarajevo
7. Petrović, B., Modly, D. (2004), *Izveštaj ovlaštenih službenih lica*, Pravna riječ, Banja Luka, broj 7/2006.
8. Sijerčić-Čolić, H. (2008), *Krivično procesno pravo, knjiga I: Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu
9. Sijerčić-Čolić, H. (2008), *Krivično procesno pravo, knjiga II: Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci, drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu
10. Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005), *Komentari zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, knjiga III*, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija
11. Simović, M. (2009), *Krivično procesno pravo*, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu
12. *Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/09)*
13. *Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, br. 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07 i 9/09)*
14. *Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07 i 119/08)*
15. *Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08 i 17/09)*
16. *Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, br. 43/98 i 23/99)*

Summary

THE ROLE AND POSITION OF AUTHORISED OFFICIALS IN THE CRIMINAL PROCEDURE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

In this paper, the author presents the position of law enforcement officials in Bosnia and Herzegovina and their role in the new criminal procedure legislation of 2003. Namely, a complete reform of criminal procedure was conducted by the new Criminal Procedure Act of Bosnia and Herzegovina in which law enforcement officials have gained a significantly larger range of authority. Now, besides various informal actions, they may independently conduct most of the formal actions which were earlier exclusively within the jurisdiction of the Prosecutor and Coroner. In this way, law enforcement officials, who formerly conducted enquiries only prior to the investigation procedures, have now become the most important secondary subject of criminal procedures with a great range of authority and responsibilities and assume an essential role in the preliminary phase. In this paper, through a comprehensive overview of the activities of law enforcement officials in the preliminary phase, the author shows their role and determines that investigation is no longer exclusively within the jurisdiction of the Prosecutor but becomes part of a prosecution-police investigation, i.e. an investigation conducted jointly by the Prosecutor and law enforcement officials. This concept of investigation, which is the result of the natural development of criminal procedures in Bosnia and Herzegovina, in spite of some

deficiencies, shows its indubitable advantage in practice because it contributes to the efficiency of criminal procedures and allows law enforcement officials to conduct necessary enquiries in a significantly faster, simpler and more efficient manner in the process of detecting and proving criminal acts.